

ความหมายในรูปปั้นศาลาแก้วกู่ The meaning of Sala Kaew Koo Sculpture.

อรอนงค์ ฤทธิฤชัย¹ Onanong Rittruechai¹

¹รองศาสตราจารย์ สาขาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความหมายที่แฝงไว้ในรูปปั้นศาลาแก้วกู่ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้เกิดการเห็นคุณค่าและความสำคัญของมรดกแห่งวัฒนธรรมอีสาน อีกทั้งเป็นการเผยแพร่ข้อความรู้แก่สาธารณชน และส่งเสริมการท่องเที่ยวในภูมิภาคอีสาน โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามโดยจดบันทึกความหมายคติธรรมคำสอนที่จารึกไว้ที่ฐานของรูปปั้นต่างๆ ในศาลาแก้วกู่ ทั้งภาษาไทยและภาษาอีสาน บันทึกภาพถ่ายและวิดีโอ

ศาลาแก้วกู่ตั้งอยู่ที่ บ้านสามัคคี ต.หาดคำ อ.เมือง จ.หนองคาย เกิดจากแรงบันดาลใจของหลวงปู่บุญเหลือ สุรีรัตน์ โดยได้สร้างสถานที่แห่งนี้เมื่อราวปี พ.ศ. 2521 ตามความเชื่อที่ว่าหลักคำสอนทุกศาสนาสามารถนำมาผสมผสานได้ โดยเฉพาะศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ รูปแบบของรูปปั้นจึงออกเป็นแนวเทพฮินดู แต่ก็มีส่วนผสมของศาสนาพุทธรวมอยู่ด้วย รูปปั้นอันใหญ่โตอลังการนี้ ล้วนแล้วแต่แฝงด้วยแนวคิดทางพุทธศาสนาเตือนใจแก่ผู้เยี่ยมชม โดยยึดหลักคำสอนของพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการก่อสร้าง เริ่มตั้งแต่ฐานสงสาร บ่อเกิดแห่งการเกิด แก่ เจ็บ ตาย รูปปั้นเล่าเรื่อง และตำนานพื้นบ้าน รูปปั้นที่แสดงให้เห็นถึงนรก สวรรค์ ผลของการทำความดี ความชั่ว ศาลาแก้วกู่จึงถือเป็นสถานที่ซึ่งคล้ายพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งที่แสดงรูปปั้นทางศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดหนองคาย โดยมีจุดมุ่งหมายให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป

จากการศึกษาวิจัยพบว่ารูปปั้นในศาลาแก้วกู่จำนวน 141 รูป ได้แฝงความหมาย คติธรรมคำสอนไว้โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านศาสนา ด้านคำสอน และด้านวรรณกรรม ด้านศาสนาประกอบด้วยความหมายที่เป็นพุทธประวัติ เทวประวัติ จำนวน 89 เรื่อง ด้านคำสอนประกอบด้วย คำสอน ปรีชาธรรม และคติสอนใจ จำนวน 34 เรื่อง ด้านวรรณกรรมประกอบด้วย ตำนานพื้นบ้านอีสาน และวรรณคดีอื่น จำนวน 13 เรื่อง นอกจากนี้มีรูปปั้นบางส่วนที่แฝงด้วยความหมายทั้งสองด้าน ได้แก่ ด้านศาสนาและวรรณกรรม จำนวน 2 เรื่อง ความหมายด้านคำสอนและวรรณกรรมจำนวน 3 เรื่อง

ศาลาแก้วกู่เป็นภูมิปัญญาในการใช้ศิลปะออกแบบแฝงความหมาย คติธรรมคำสอนไว้ในรูปปั้นเพื่อเป็นสื่อสอนให้รู้ผลของการทำดี ผลของการทำชั่ว ตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นสมบัติอันล้ำค่าของชาวไทยทุกคน สมควรอย่างยิ่งที่จะให้ทุกคนได้ศึกษา และนำไปยึดถือปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการครองชีวิตให้อยู่ในความดีงาม

คำสำคัญ: ความหมาย, รูปปั้น, ศาลาแก้วกู่

Abstract

The objective of this research was to study background history and meaning of sculpture in the Sala Kaew Koo. However as the guideline to promote the value and importance of the cultural heritage of ISAN as well as to propagate knowledge to the public and promote tourism in the region. The research was done by studying previous literature and field data by record inscription at the base of the sculpture are in Sala Kaew Koo, both of Thai and Isan language. Photography and video.

¹Corresponding author. Tel: 09-1661-6923

E-mail address: tumtom@kku.ac.th

Sala Kaew Koo, located at Bansamakkee Village, Hadkhum Sub-district, Muang District, Nongkhai Province. Inspired by Luang Pu Bun Luea Su Ri Rat. This place was built around 2521 based on the belief that all religious doctrine can be mixed. Especially Hinduism and Buddhism. The theme of the sculpture is a portrait of Hindu deities. It has a mixture of Buddhism are also included. The sculpture is a magnificent splendor. Are all embedded with the Buddhist concept recognizable to visitors. Based on the teachings of Buddhism as a guide to construction, starting from the cycle of birth and death, origin is occurrence, old, The painful, die, mythology and folklore. The sculpture shows the effect of hell, heaven, doing goodness, malignance, Sala Kaew Koo is a place where like an outdoor museum that displays of religious sculptures of the most important of Nong Khai province. The goal is for tourism to Buddhist religious general.

The study found that the sculpture in Sala Kaew Koo 141 images can convey it can be divided into three aspects of religious, teachings and literature. Religion consists of 89 historical Buddha and Hindu. Teaching consist of 34 moral and dharma puzzle. Literature consists of 13 Isan folk legend and other literary. In addition, a sculpture of some hidden meaning, both religious and literary aspects of 2 images, the meaning of the teachings and literature of 3 images.

Sala Kaew Koo is a wisdom in the use of strategy hidden morale in the teaching sculpture as a mass media teaches them to know the effects of doing good. The effects of evil. According to traditionally doctrines of the Buddhism. This is the treasure of the Thai people. Should look forward to for all to study. And to take action. As a guide of life for living meditation is giving in the goodness.

Keywords: Meaning, Sculpture, Sala Kaew Koo

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาลาแก้วกู่ หรือที่รู้จักกันในนามวัดแขก ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของพุทธมามกะสมาคมจังหวัดหนองคาย เป็นสถานที่ซึ่งคล้ายพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งแสดงรูปปั้นทางศาสนา ศาสนสถานแห่งนี้เกิดจากแรงบันดาลใจของหลวงปู่บุญเหลือ สุริรัตน์ ซึ่งได้สร้างสถานที่แห่งนี้เมื่อราวปี พ.ศ. 2521 ตามความเชื่อที่ว่าหลักคำสอนทุกศาสนาสามารถนำมาผสมผสานได้ โดยเฉพาะศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ รูปแบบของรูปปั้นจึงออกเป็นแนวเทพฮินดู แต่ก็มีส่วนผสมของศาสนาพุทธรวมอยู่ด้วย รูปปั้นอันใหญ่โตอลังการนี้ มีทั้งพระพุทธรูปปางต่างๆ รูปเทพฮินดู รูปปั้นเล่าเรื่องราวรามเกียรติ์และตำนานพื้นบ้าน รูปปั้นที่แสดงให้เห็นถึงนรก สวรรค์ ผลของการทำความดี ความชั่ว

รูปปั้นเทวรูปและพระพุทธรูปในลักษณะต่างๆ สร้างขึ้นโดยช่างพื้นบ้านที่ไม่มีความรู้ความชำนาญในด้านศิลปะ แต่ได้สร้างรูปปั้นออกมาในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน มีความวิจิตรพิสดาร และมีขนาดใหญ่โต จนน่าทึ่งในฝีมือของคนสร้าง โดยเฉพาะรูปปั้นที่สูงใหญ่และเป็นสัญลักษณ์ของศาลาแก้วกู่ คือ รูปพญานาค 7 เศียร เป็นรูปปั้นปางนาครคอก ซึ่งเป็นรูปพญานาคมุจลินท์ได้มาขนาบทางให้พระพุทธเจ้าได้ประทับนั่ง แล้วแผ่พังพานทั้ง 7 เศียร อยู่เบื้องบนเพื่อเป็นการป้องกันภัย พญานาคนั้นเมื่อมองดูแล้วอาจทำให้เกิดความรู้สึกน่าสะพรึงกลัวได้อย่างน่าฉงน ซึ่งได้รับความสนใจจากชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นอันมาก

นอกจากนี้ยังมีการสร้างเทวรูปอีกมากมาย ทั้งขนาดเล็กและใหญ่ ขนาดที่สูงถึง 33 เมตรก็มีซึ่งมีทั้งพระพุทธรูปและเทวรูป อาทิเช่น รูปปั้นปางพระอิศวร พระอุมาเสวยสุข ปางพระพุทธรเจ้าเสด็จออกบรรพชา ปางทรงศึกษาธรรมะกับพระฤาษี ปางกามเทพ ปางฤาษีแก้วกู่อะธามา ปางพระขันธกุมาร รูปปั้นเล่าเรื่องต่างๆ ฯลฯ จนถึงปัจจุบันเมื่อรวมรูปปั้นทั้งเล็กและใหญ่แล้วว่กัันว่ามีไม่น้อยกว่าหลักพัน ที่ฐานของเทวรูปและรูปปั้นต่างๆ จะมีคำบรรยายจารึกไว้ซึ่งมีทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และส่วนที่เรียกว่า “ปริศนาธรรม” บางคนนิยมมาเที่ยวชมที่นี้เพราะเหมือนได้มาเที่ยวชมภาพจำลองนรก-สวรรค์ และดินแดนแห่งทุกศาสนา

รูปปั้นเทวรูปแห่งศาลาแก้วกู่นี้ นอกจากจะทำให้ผู้ที่ได้พบเห็นรู้สึกแปลกใจในรูปแบบที่มีความวิจิตรพิสดารและความใหญ่โตมหึมาแล้ว ยังได้รับคติธรรมคำสอนมากมาย จนนับได้ว่าเป็นมรดกอันล้ำค่า ถือเป็นความภาคภูมิใจของคนไทยทุกคน สมควรอย่างยิ่งที่จะให้ทุกคนได้ศึกษา และนำไปยึดถือปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการครองชีวิตให้อยู่ในความดีงาม

ศาลาแก้วกู่นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลคนทั่วไปแล้ว ยังจะให้ประโยชน์โดยเฉพาะกับนักประวัติศาสตร์ศิลปะและผู้เชี่ยวชาญทางด้านประติมานวิทยาทั้งหลาย ศาลาแก้วกู่จึงนับเป็นภูมิปัญญาของคนไทยในการใช้กลยุทธ์แบบแฝงคติธรรมคำสอนไว้ในรูปปั้นเพื่อเป็นสื่อสอนให้รู้ผลของการทำดี ผลของการทำชั่ว ตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา และเป็นสถานที่ศึกษาพุทธประวัติ เทวประวัติ เป็นสถานที่เก็บรักษาวัตถุโบราณอันเป็นสมบัติของชาวพุทธ ซึ่งถือเป็นสมบัติอันล้ำค่าของชาวไทยทุกคน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นความสำคัญในการที่จะศึกษารวบรวมความหมายที่จารึกไว้ที่ฐานของรูปปั้นศาลาแก้วกู่นี้ เพื่อจะได้มีการเผยแพร่ออกไปให้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้งเป็นการชักจูงให้คนไทยได้เกิดความภาคภูมิใจ เกิดความรัก ความหวงแหน และเห็นคุณค่าของมรดกอันล้ำค่านี้ รวมถึงได้มีการอนุรักษ์และสืบทอดให้คงอยู่คู่คนไทยสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และความหมายในรูปปั้นของศาลาแก้วกู่
2. เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ ประวัติ และความหมายในรูปปั้นศาลาแก้วกู่ สำหรับใช้เป็นแนวทางในการเผยแพร่ความรู้แก่สาธารณชน ส่งเสริมให้เกิดการเห็นคุณค่าและความสำคัญของมรดกแห่งวัฒนธรรมอีสานและสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวในภูมิภาคอีสาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความหมาย (The meaning) หมายถึง ข้อคิดคำสอนที่เป็นประโยชน์เพื่อการยึดถือเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ให้ดำรงตนในทางที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งข้อคิดคำสอนในรูปปั้นศาลาแก้วกู่เป็นการใช้กลยุทธ์แบบแฝงคติคำสอนไว้ในรูปปั้นเพื่อเป็นสื่อสอนให้รู้ผลของการทำดี ผลของการทำชั่ว ตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา รวมทั้งในส่วนที่เรียกว่า สำนวนคำคม ญา สุกขาจิต ปรีชาธรรม
2. รูปปั้น (Sculpture) หมายถึง ประติมากรรม อันได้แก่ พระพุทธรูปปางต่างๆ เทวรูป รูปเทพอินดู รูปปั้นเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ รูปปั้นเล่าเรื่องรามเกียรติ์และตำนานพื้นบ้าน รูปปั้นที่แสดงให้เห็นถึงนรก สวรรค์ ผลของการทำความดี ความชั่ว
3. ศาลาแก้วกู่ (Sala Kao Koo) หมายถึง พิพิธภัณฑ์กลางแจ้งแสดงรูปปั้นทางศาสนา โดยเกิดจากแรงบันดาลใจของหลวงปู่บุญเหลือ สุริรัตน์ ซึ่งได้สร้างสถานที่แห่งนี้เมื่อราวปี พ.ศ. 2521 ตามความเชื่อว่าหลักคำสอนทุกศาสนาสามารถนำมาผสมผสานได้ โดยเฉพาะศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตการศึกษา
 - 1) รูปปั้นในศาลาแก้วกู่ จังหวัดหนองคาย ได้แก่ พระพุทธรูปปางต่างๆ เทวรูป รูปเทพอินดู รูปปั้นเกี่ยวกับเรื่องเล่ารามเกียรติ์และตำนานพื้นบ้าน รูปปั้นที่แสดงให้เห็นถึงนรก สวรรค์ ผลของการทำความดี ความชั่ว เป็นต้น
 - 2) คำจารึกที่ฐานรูปปั้นศาลาแก้วกู่ ประกอบด้วย
 - (1) คำจารึกที่สื่อความหมายด้านศาสนา ได้แก่ พุทธประวัติ เทวประวัติ
 - (2) คำจารึกที่สื่อความหมายด้านคำสอน ได้แก่ สำนวน คติ คำคม สุภาจิต ญา ปรีชาธรรม
 - (3) คำจารึกที่สื่อความหมายด้านวรรณกรรม ได้แก่ เรื่องเล่า ตำนานพื้นบ้านอีสาน วรรณคดีอื่นๆ
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำความหมายในรูปปั้นศาลาแก้วกู่มารวบรวมและวิเคราะห์เพื่อแยกประเภทของความหมายในรูปปั้น ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจึงประกอบด้วย แบบบันทึกคำจารึก กล้องบันทึกภาพนิ่ง และกล้องวิดีโอ บันทึกภาพเคลื่อนไหว

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) รวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องจากหนังสือต่างๆ รวมตลอดถึงข้อมูลที่ได้จากอินเทอร์เน็ต (international network หรือ internet)
- 2) รวบรวมข้อมูลโดยจดบันทึกคำจารึกที่ฐานรูปปั้นในศาลาแก้วกู่ ซึ่งมีทั้งภาษาไทย และภาษาอีสาน
- 3) บันทึกภาพนิ่งเพื่อนำไปใช้ประกอบการอธิบาย
- 4) บันทึกวิดีโอเพื่อจัดทำวีดิทัศน์
- 5) การวิเคราะห์ข้อมูล
- 6) ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำมาแยกเป็นหมวดหมู่ และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ โดยเชื่อมโยงความหมายกับรูปปั้น และจัดแยกประเภทของความหมายต่างๆ ให้เป็นหมวดหมู่ สุดท้ายนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาสรุปในลักษณะเชิงบรรยาย

4. การนำเสนอข้อมูล

- 1) นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ประกอบภาพ ประกอบด้วย
 - (1) คำจารึกที่สื่อความหมายเกี่ยวกับศาสนา
 - (2) คำจารึกที่สื่อความหมายเกี่ยวกับคำสอน
 - (3) คำจารึกที่สื่อความหมายเกี่ยวกับวรรณกรรม
- 2) นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางสรุปประเภทของความหมายในรูปปั้น
- 3) สรุปผลและเสนอแนะ

การอภิปรายผลการวิจัยและสรุปผลการวิจัย พร้อมข้อเสนอแนะต่างๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องรวมถึงประชาชนทั่วไป และเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในโอกาสต่อไป

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความหมายในรูปปั้นศาลาแก้วกู่ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีดำเนินการ คือ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องจากหนังสือต่างๆ รวมตลอดถึงข้อมูลที่ได้จากอินเทอร์เน็ต โดยจะขอลำถึงชีวประวัติของหลวงปู่บุญเหลือ สุริรัตน์ซึ่งเป็นผู้สร้างศาลาแก้วกู่พอเป็นสังเขปดังนี้

ชุมพร ไวยพัฒน์ (ม.ป.ป.) และ ถิรนนท์ เหลืองอ่อน (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงชีวประวัติของหลวงปู่บุญเหลือ สุริรัตน์ ไว้ว่า หลวงปู่บุญเหลือ สุริรัตน์ เกิดเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ตรงกับวันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 7 ปีระกา ที่คุ้มวัดศรีชะเกษม ต.ในเมือง อ.เมือง จ.หนองคาย เป็นบุตรคนที่ 7 ของนายคำมัน และนางทองอยู่ สุริรัตน์ เป็นชาวกุ่มศรีชะเกษม อ.เมือง จ.หนองคาย มีพี่น้องร่วมสายโลหิตทั้งหมด 8 คน ก่อนการกำเนิดของหลวงปู่บุญเหลือ สุริรัตน์ มีสิ่งแปลกๆ แต่จริงเป็นเรื่องที่น่าคิด น่าสนใจมาก (ตามคำบอกเล่าของจารย์ครูคำหรีง พวงพิมาลย์) ดังมีเหตุเดิมเบื้องต้น นางคำปลิวบุตรสาวคนโตของนายคำมัน และนางทองอยู่ ได้แต่งงานกับจารย์ครูคำหรีง พวงพิมาลย์ ทั้งสองสามีภรรยาได้อยู่ร่วมครองรักกันเป็นเวลาหลายปี แต่ไม่มีบุตรธิดาสักคน ต่อมาจารย์ครูคำหรีงและนางคำปลิว ประณายากมีบุตรจึงพากันไปอธิษฐานบนบานขอบุตรจากหลวงปู่พระใส วัดโพธิ์ชัย อ.เมือง จ.หนองคาย และหลวงปู่พระเจ้าองค์ตื้อ บ้านน้ำโมง อ.ท่าบ่อ จ.หนองคาย สถานที่ทั้งสองแห่งดังกล่าวเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพสักการะของชาวเมืองหนองคายทั้งใกล้และไกลสืบกันมานาน ภายหลังทั้งสองทำพิธีอธิษฐานขอบุตรเรียบร้อยแล้ว ในคำคืนของวันนั้นเองทั้งสองต่างก็มีตัวว่ามีชีปะขาวองค์หนึ่งได้นำนาคแก้วมรกตมามอบให้ แต่ในนิมิตนั้นได้กำชับว่าให้นาคแก้วมรกตนี้ไปฝากไว้กับพ่อตาแม่ยาย (นายคำมันและนางทองอยู่) เสียก่อน เมื่อครบ 7 เดือนแล้วจึงไปรับเอามาได้ เมื่อชีปะขาวส่งดังนั้น ท่านก็หายไปไหน ตื่นเช้าของวันใหม่ สามีภรรยาจึงเล่าสู่กันฟังและเชื่อมั่นว่าตนจะมีบุตรสืบสายเลือดแน่นอน บุตรนั้นจะไปเกิดในอุทรของพ่อตาแม่ยายของตน ดังนั้นทั้งสองจึงนำเรื่องที่ตนฝันไปเล่าสู่พ่อตาแม่ยายฟัง พ่อตาแม่ยายได้ฟังลูกเขยลูกสาวเล่าฝันสู่ฟัง ได้แต่นั่งหัวเราะขบขันไม่สนใจเลย เนื่องด้วยว่าท่านทั้งสองนั้นอยู่ในวัยชราอายุมาก สันนิษฐานการมีบุตรแล้ว อนึ่งนางทองอยู่ ก็หมดประจำเดือนหลายปีแล้ว ส่วนจารย์ครูคำหรีงและนางคำปลิวยังเชื่อมั่นในเหตุฝันของตน จึงพูดและปรารภนาต่อพ่อตาแม่ยายว่า ถ้าพ่อตาแม่ยายมีบุตรอีก ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายตนจะขอไปเลี้ยงเสมอบุตร

เวลาต่อมาไม่นานจากระยะทั้งสองผืนนั้น ความไม่คาดคิดได้เกิดขึ้นกับแม่ยาย ซึ่งไม่คาดคิดมาก่อนว่าจะเป็นไปได้ โดยแม่ยายก็ได้เกิดตั้งครุฑขึ้นมามาก แม่ยายได้ถือครุฑประมาณ 7 เดือนเท่านั้น ก็ทำการคลอดเป็นบุตรชาย จารย์ครุฑคำหรีงและภรรยา ได้มีความตืออกดีใจที่ตนได้บุตรตั้งความฝันสมปรารถนา จึงได้พากันทำพิธีสมโภชและผูกขวัญ รับเป็นบุตรสมเอนตรแต่วันที่เอากำเนิดมาและตั้งชื่อว่า “สายสมร พวงพิมาลย์” จารย์ครุฑคำหรีงและนางคำปลิว ได้ชุบเลี้ยงอุปถัมภ์ ด.ช.สายสมร ด้วยความรักเสมอมา ด.ช.สายสมร เมื่อครั้งยังเป็นเด็กเล็ก เป็นเด็กที่เลี้ยงยากมาก ต่อมาบิดามารดา จึงเปลี่ยนชื่อใหม่จากสายสมร เป็น “บุญเหลือ” แต่นั่นมาชีวิตจึงค่อยเจริญเติบโต จนอายุได้ 6 ปี นางคำปลิว แม่เลี้ยงซึ่งเป็นพี่สาวก็ถึงแก่กรรม เหลือจารย์ครุฑคำหรีงเลี้ยงบุตรอยู่แต่ผู้เดียว ในที่สุดจารย์ครุฑคำหรีงทนความหิวหาไม่ได้จึงไปมีภรรยาใหม่ ได้มอบ ด.ช.บุญเหลือคืนให้แก่พ่อตาแม่ยาย รับเลี้ยงไว้ตามเดิม (จารย์ครุฑคำหรีงถึงแก่กรรม เมื่อปี พ.ศ. 2520)

ด.ช.บุญเหลือ สุรรัตน์ เป็นเด็กที่มีอุปนิสัยพูดจาอ่อนโยน ซื่อสัตย์สุจริต รักคุณธรรม มีความเมตตาสงสารสัตว์ รักเพื่อนรักฝูง ใจคอกว้างขวาง ทั้งมีกิริยามารยาทเรียบร้อย อนึ่งเป็นคนที่มีความสนใจศิลปะวิชาช่าง เช่น การทอผ้ามัดหมี่ยกหรือผ้าขิดเป็นพิเศษ เมื่อเข้าเกณฑ์เรียนหนังสือ บิดามารดา ได้ส่งไปเรียนหนังสือที่วัดปะขาว หรือวัดศรีคุณเมือง ด.ช.บุญเหลือ มีนิสัยไม่ชอบเรียนหนังสือ ชอบหนีโรงเรียนไปอยู่กับพระอาจารย์รุ่น เป็นเจ้าอาวาสวัดศรีชะเกษมขณะนั้น ได้อุปฐากปรนนิบัติพระอาจารย์ไม่ยอมกลับบ้าน จนบิดามารดา รู้ จึงมารับกลับบ้าน ก็โดนลงโทษโดยการเขียนตี และจะเป็นเหตุการณ์แบบนี้ตลอดระยะเวลา 5 เดือน แต่ครั้งหลังสุดโดนทำโทษอย่างหนักจนทนไม่ไหว จึงขอมารดาไปขอเรียนด้วยเหตุผลไม่ชอบเรียนแบบทางโลก ต้องการจะศึกษาทางศาสนา แต่บิดาไม่ยอมและบังคับให้ไปเรียนอย่างเดิม ด.ช.บุญเหลือก็หนีเรียนไปอยู่วัด เป็นแบบนี้จนกระทั่งมาขอมอบตัวเป็นศิษย์ของพระอาจารย์รุ่นร่วม 4 ปี เมื่ออายุย่างเข้าปีที่ 10 ระหว่างนั้น ไทย-ลาว ไปมาหาสู่กันสะดวก บิดามารดา ได้ย้ายไปอยู่บ้านเชียงคาน เมืองท่ามะเดื่อ แขวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว ที่ดินแปลงนี้ตั้งอยู่ตรงข้ามกับคุ้มวัดธาตุของจังหวัดหนองคาย ส่วน ด.ช.บุญเหลือ ก็ปรนนิบัติ พระอาจารย์รุ่น อยู่ที่วัดศรีชะเกษม จังหวัดหนองคาย ด้วยอุปนิสัยของธรรมะจึงได้ซึมซาบเข้าถึงส่วนลึกของจิตใจ วิสัยแห่งโลกีย์จึงไม่สามารถเอาชนะจิตใจของ ด.ช.บุญเหลือได้แต่นั้นมาเลย ความทะเยอทะยาน ดันรนในกิเลสตัณหาหมกมุ่นใฝ่สูงจึงไม่ค่อยมีมาแต่เล็กๆ จนถึงวันที่ต้องแปรผันชีวิตอีกครั้ง เมื่อพระอาจารย์รุ่นมรณภาพ ด.ช.บุญเหลือก็กลับไปอยู่กับ บิดามารดา ที่ประเทศลาว ช่วยบิดาทำงานทุกอย่าง เช่น ทำสวน ทำไร่ ยกเว้นการตกปลา ฆ่าสัตว์ วันหนึ่ง บิดามารดาได้นำเรือออกหาปลาตามลำน้ำโขง เพื่อนำมาประกอบอาหาร ในการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ได้ปลามากมายมาเลี้ยงผู้คน ปลาบางตัวก็ตาย และบางตัวก็มีชีวิตอยู่ ส่วนมากเป็นปลาเทโพ และมีตัวใหญ่ถูกร้อยเชือกไว้ที่ริมหน้าต่างบ้าน และมีปลาอยู่ 11 ตัวที่ยังไม่ตาย ด.ช.บุญเหลือเห็นปลาตื่นมาก ถูกร้อยอยู่ก็ทำใจไม่ได้ เห็นแล้วอนาถใจสงสารปลา จึงตัดสินใจปล่อยปลากลับลงน้ำ ดังนั้นจึงถูกทำโทษจนเจียนตายตามปลาไป ด้วยอาชีพของคนริมน้ำโขงที่ต้องจับปลา ฆ่าสัตว์ มันจึงขัดต่อชีวิตสุดวิสัยเหลือเกิน ด.ช.บุญเหลือได้อุดหนุนด้วยความซื่อสัตย์ธรรมต่อภาระการทำของบิดามารดา พี่น้อง ทั้งเครือญาติตลอดมา และก็ไม่เคยได้รับความเป็นธรรมจากพี่น้องญาติมิตร พ่อแม่ในกาลครั้งนั้นและต้องทนบีบคั้นทั้งทางกายและทางจิตใจ แม้กระทั่งข้าวปลาอาหารบางทีก็สิ้นพี่น้องเอื้อเฟื้อทอนหัวโหลอยู่แต่ผู้เดียวเรื่อยมา จนกระทั่งอายุย่างเข้า 12 ปี ไม่สามารถทนต่อไปได้ จึงได้ตัดสินใจหนีจากพ่อแม่พี่น้อง และญาติมิตรโดยไม่ให้ใครรู้ต้นสายปลายเหตุแห่งการหนี ก่อนออกเดินทางได้ตั้งจิตอธิษฐานขอพรอันศักดิ์สิทธิ์ให้ค้นหาอาศรมแก้วกุ้งแสงหาสัจจะธรรม ด้วยความแคล้วคลาดปลอดภัย จากอันตรายทั้งปวง เดินทางตามหาธรรมะ มุ่งหน้าหนีไปตามยถากรรมของตนแต่ผู้เดียว คำไหนนอนนั้น ขึ้นเขาเข้าถ้ำ ทุ่งข้าวหม่นขาว ตามนิมิต เที้ยวเสาะแสวงหาสำนักปฏิบัติธรรมเป็นที่พึ่งทางใจเรื่อยไป ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ ตั้งหน้าทนสู้ต่อมรสุมชีวิต เชื่อว่าวันหนึ่งข้างหน้าคงจะได้พบโมกขธรรมอันแท้จริงแน่นอน มุ่งหน้าข้ามมาฝั่งไทยทางทิศตะวันออก จากหนองคายไปทางบ้านผือขึ้นเขา นอนถ้ำ ภูเขียว ภูเวียง อ้อมเข้ามาทางเขาสวนกวาง ขอนแก่น เดินบ้าง ขึ้นเขยิบบ้าง ฝ่าอุปสรรคนานัปการทั้งคนและสัตว์ในป่า บางคนหาว่าเป็นคนบ้า และคอมมิวนิสต์บ้าง (รายละเอียดในหนังสือประวัติบุญเหลือ สุรรัตน์) ขึ้นเขาภูพาน ภูเขาคาย ไปประเทศลาว เมืองอัตปือ ผ่านเขาภูชน ระหว่างแสวงหาธรรมอยู่ที่ถ้ำแห่งหนึ่ง ระหว่างแขวงจำปาสัก แขวงปากเซ ก็ได้สนทนาร่วมกับพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต จนถึงเมืองสามหมอก เมืองสามหาว ขึ้นบนยอดเขา “ภูสันหนาว” เป็นภูเขาที่ใหญ่และสูงแห่งหนึ่งในประเทศลาว จึงพบกับอาศรมแก้วกุ้ง โดยบังเอิญ และพบกับพระมหาพนี ด.ช.บุญเหลือจึงได้เข้ามาบวชเป็นศิษย์ในอาศรมแก้วกุ้งแห่งนั้น ฝึกฝนธรรมเพื่อหาแนวทางแห่งความหลุดพ้นดับทุกข์จากโลกีย์ อาศรมแห่งนั้นไม่มีบ้านผู้เรือนคน จึงอาศัยหาผลหมากรากไม้ฉันแทนอาหาร ปราศจากอาหารคาวเลือดโดยเด็ดขาด องค์มหาพนีแก้วกุ้งเฝ้าพร่ำสอน ให้อุดหลักคำเดียว “ละ” คือ ละ โลภ โกรธ หลง และ กิเลสตัณหา อวิชชา ราคะ ภวานาสมายิ ผิกฝนอบรม ศีลวุฒิ สมาธิวุฒิ ปัญญาวุฒิ ในพระศาสนาเป็นเวลา 6 ปี ขณะนั้นอายุได้ 20 ปีเต็ม

ท่านศึกษาศิลปวิทยาการแตกฉานกว่าบรรดาสาธุศิษย์ร่วมอาศรมนั้น พระมุนีเห็นสมควรแล้วจึงให้ออกไปจาริกแสวงบุญโปรดสาธุศิษย์ได้แล้ว ท่านจึงได้ส่งหลวงปู่บุญเหลือออกจากสำนักตั้งแต่อายุ 20 ปี เป็นต้นมา กิจกรรมที่หลวงปู่บุญเหลือได้บำเพ็ญบริกรรมนั้น ท่านได้เที่ยวไปสั่งสอนอบรมแก่สาธุศิษย์ทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว แม้กระทั่งชาวต่างประเทศเป็นจำนวนมาก จนกิตติศัพท์ชื่อเสียงของท่านระบือไปทั่วสารทิศ ตลอดเวลาที่ท่านหนีไป หลวงปู่บุญเหลือได้มีโอกาสมาเยี่ยมบ้านครั้งหนึ่ง เห็นว่าบิดามารดาแก่ลงมาก หลวงปู่บุญเหลือ จึงอยู่ปรนนิบัติบิดามารดา จนอายุ 21 ปีเต็ม บิดามารดาติดอยากให้บวชเรียน ดังนั้นจึงไม่ขัดเจตนา ครั้นถึงวันโกนผม พ่อเส้นผมขาดจากหัวเท่านั้น ตาทั้ง 2 ข้างของปู่บุญเหลือก็มีตม มองไม่เห็นทันที จึงยกเลิกการบวช ครั้นพ่อเส้นผมงอกขึ้นตากลับมองเห็นได้ดังเดิม ต่อมาอีก 1 ปีก็จัดการบวชอีก พ่อโกนผมเท่านั้นตาก็มองไม่เห็นจึงยกเลิก และพอมผมงอกขึ้นตาก็มองเห็นเหมือนเดิมเป็นครั้งที่ 2 เมื่อเป็นเช่นนั้น บิดามารดา จึงบอกว่า “ให้หนุ่มชาวอย่างนั้นแหละ ไม่ต้องห่มเหลือง” พอครบกำหนดบวชแล้ว บิดามารดา ก็หาผู้หญิงให้แต่งงาน แต่หลวงปู่บุญเหลือก็ปฏิเสธ บิดามารดาจึงส่งปู่บุญเหลือไปอยู่กับพี่สาวที่กรุงเทพฯ แล้วย้ายมาบวชที่วัดสุทัศน์ และเบนเข็มชีวิตเข้าสู่การบวชถึง 2 ปี ขณะนั้นจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี หลวงปู่บุญเหลือ ถูกกบฏแมนฮัตตัน จับไปขังไว้ในเรือ ตั้งแต่นั้นมาจึงเกิดการเบื่อหน่ายชีวิตในเมืองกรุงทางโลก จึงเที่ยวจาริกแสวงบุญอีกครั้ง และได้มาปรนนิบัติรับใช้ ฟังคำสั่งสอนจากพระสิงห์ ขนตยาภิรม พระเถระ อันตวาลี ของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตเถระ แล้วก็แสวงบุญไปเรื่อยๆ ทางภาคอีสานในเขตขอนแก่น จนต่อมาก็ได้กลับบ้านเพื่อปรนนิบัติบิดามารดา ที่ประเทศลาวอีกครั้ง ขณะนั้นหลวงปู่บุญเหลือ มีอายุประมาณ 30 ปี มีศิษย์ติดตามไปด้วย 4 คน สมัยอยู่ด้วยกันที่ประเทศลาว คือ ท่ายผุย ชนะนิกร นายกรัฐมนตรีท่านเลื่อมใส จึงได้จัดสร้างศาลาให้เป็นที่พักพำนักบำเพ็ญธรรม ต่อมาภาวะบ้านเมืองเกิดการปฏิวัติและเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยนายพลกองแล และนายพลภูมิ หนองสวรรค์ จับเข้าคุกขังไว้ในข้อหา “เป็นแนวร่วม” ถูกทำทารุณหลายอย่าง แต่ก็ไม่ได้ตายและถูกจองจำอยู่ในที่นั้น ครั้นต่อมาอีกไม่นานเกิดวิกฤตการณ์อีกครั้ง โดยนายพล กุประสิทธิ์ อภัย และตระกูลชนะนิกรได้เป็นรัฐบาลเรื่องอำนาจอีกครั้ง ปู่บุญเหลือจึงพ้นเป็นอิสระและได้รับการอุปถัมภ์จากตระกูลชนะนิกรอีกครั้ง เวลาผ่านไป บิดามารดาของปู่บุญเหลือ แก่ชราภาพมาก หลวงปู่บุญเหลือได้มีโอกาสปรนนิบัติอุปัชฌาย์คุณบิดามารดา ในวาระสุดท้ายแห่งปัจฉิมวัยของท่านทั้งสอง ณ บ้านเชียงคาน (ความช้าง) เมืองท่าเดื่อแขวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว หลวงปู่บุญเหลือมีโอกาสสนทนาคำถามของผู้บังเกิดเกล้าทั้งสอง เป็นเวลา 6 ปี ท่านทั้งสอง ก็ได้ถึงแก่กรรมไป โดยพ่อสิ้นบุญเมื่อปี พ.ศ. 2504 มีอายุได้ 99 ปี และแม่สิ้นบุญปี พ.ศ. 2507 มีอายุได้ 95 ปี ตามลำดับ อนึ่ง ก่อนมารดาสิ้นบุญ หลวงปู่บุญเหลือได้รับมรดกที่ดินแปลงหนึ่ง มีเนื้อที่ประมาณ 8 ไร่เศษ อยู่ที่บ้านเชียงคาน เมืองท่าเดื่อ แขวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว ตรงข้ามกับวัดธาตุ หนองคายปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ. 2513 ที่ดินแปลงดังกล่าว หลวงปู่บุญเหลือได้พัฒนา สร้างที่ดินนั้นเป็นปูชนียสถานเทวาลัยอย่างมหิมา เป็นสถานที่สักการบูชาขึ้น หลวงปู่บุญเหลือ พร้อมสาธุศิษย์ได้อุตสาหะสร้างปูชนียวัตถุอันล้ำค่าทางด้านพุทธศาสนา ให้ประชาชนทั้งในประเทศและนอกประเทศเกิดความศรัทธาเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก ชาวต่างประเทศเกือบทั่วโลก รู้จักท่านดี ทั้งภาคพื้นยุโรปและเอเชีย เช่น สหรัฐอเมริกา อินเดีย ญี่ปุ่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เวียดนาม กัมพูชา เป็นต้น

ต่อมาปี พ.ศ. 2518 ประเทศพม่าระบอบาจักรลาวได้วิกฤตการณ์ เปลี่ยนแปลงการปกครองจากเสรีประชาธิปไตยเป็นคอมมิวนิสต์ ทุกอย่างจะต้องเปลี่ยนแปลงไปหมด การนับถือศาสนาวัฒนธรรม ก็ถูกตัดรอน หลวงปู่บุญเหลือไม่อาจทนอยู่ต่อไปได้ จึงพาสาธุศิษย์ทั้งหมด ซึ่งล้วนแต่เป็นคนไทยภาคอีสานทั้งนั้นข้ามน้ำโขงมายังประเทศไทย เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2518 ตรงกับวันแรม 2 ค่ำ เดือน 8 โดยมีเจ้าแก้วมอญ และแม่เหง้า เอียสกุล เป็นผู้เมตตาอนุเคราะห์ให้ที่พักชั่วคราว ต่อมาจึงได้เข้าบ้านอยู่ที่คุ้มโพธิ์ศรีอีกระยะหนึ่ง ถัดมาไม่นานสาธุศิษย์ทราบข่าวต่างก็มาเยี่ยมเยียน จึงได้ช่วยกันอนุเคราะห์ และได้เช่าที่ดินแปลงหนึ่งให้เพื่อปลูกศาลาที่พักอาศัยกันที่คุ้มโพธิ์ศรีเช่นเดียวกัน หลวงปู่บุญเหลือได้นำสาธุศิษย์ผจญหน途ต่อคลื่นลมชีวิตเรื่อยมาต่อสู้กับความหายนะทุกด้าน

ต่อมาสาธุศิษย์ ทาง อ.สีชมพู จ.ขอนแก่น ให้ไปช่วยสร้างถาวรวัตถุ ในวัดใหม่สีชมพูที่ถูกเจ้าหน้าที่ อ.สีชมพู พ่งเล็งหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ถูกไล่รื้อนานาจึงกลับมาที่ จ.หนองคาย และต่อมาสาธุศิษย์พากันสร้างศาลาพักชั่วคราวที่คุ้มโพธิ์ศรี จากนั้น ร.ต.ท.ชุมพร ไวยพัฒน์ และลุงสุจิตล ราชรินทร์ และญาติมิตรจึงได้ทำหนังสือขออนุมัติจัดตั้งเป็นสมาคม ได้รับอนุมัติจากทางกรมศาสนาเป็น “พุทธมามกะสมาคมจังหวัดหนองคาย” ได้ซื้อที่ดินแปลงนี้ ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 40 ไร่เศษ ณ บ้านสามัคคี ต.หาดคำ อ.เมือง จ.หนองคาย

ปูญญเหลือ สุริรัตน พร้อมศิษย์ทั้งใกล้และไกล พวกกันสร้างเป็นศาลาแก้วกู่ ตามชื่อพระอาจารย์และปูญญสมบัติเทวาลัย สหธรรมของหลวงปูญญเหลือมีมากช่วยสมทบกับนักบุญท่านที่มาเที่ยว เป็นแรงสนับสนุนออกทุนบริจาคคนละเล็ก คนละน้อย เงินที่ได้ดังกล่าวได้แปรรูปเป็นปูน เป็นทรายเป็นหิน เป็นเหล็กที่สร้างขึ้นมาอย่างเห็นจนปัจจุบัน ต้นปี พ.ศ. 2527 หลวงปูญญเหลือ ถูกใส่ความ และมีผู้ไปแจ้งตำรวจตั้งข้อหาฉกรรจ์ ต้องอยู่ในเรือนจำจนถึง ปลายปี 2529 เมื่อออกมาแล้วก็สร้างเทวรูป อีกมากมาย ทั้งเล็กและใหญ่ และทั้งขนาดที่สูงถึง 33 เมตร เมื่อสร้างทั้งพุทธรูปและเทวรูปถึง 209 ปางแล้ว ก็สร้างศาลาแก้วกู่หลังใหม่ โดยรื้อหลังเก่า (พ.ศ. 2523 – 2538) ที่ทรุดโทรมลง ขณะก่อสร้างศาลาหลังใหม่ หลวงปูญญเหลือก็ล้มป่วย และต่อมาได้เสียชีวิตลงในเดือนสิงหาคม 2539 สาเหตุเสียชีวิตได้มอบ (ผะ-อบ) แก้วใส่ร่างของท่านไว้ ตามความประสงค์ก่อนสิ้นชีวิต”

ศาลาแก้วกู่เป็นสถานที่ซึ่งคล้ายพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งแสดงรูปปั้นทางศาสนาที่กระจายอยู่ทั่วพื้นที่กว่า 40 ไร่ ซึ่งเกิดจาก แรงบันดาลใจของหลวงปูญญเหลือ สุริรัตน โดยได้สร้างสถานที่แห่งนี้เมื่อราวปี พ.ศ. 2521 ตามความเชื่อหลักคำสอนทุกศาสนา สามารถนำมาผสมผสานได้ โดยเฉพาะศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ รูปแบบของรูปปั้นจึงออกเป็นแนวเทพฮินดู แต่ก็มีส่วนผสม ของศาสนาพุทธรวมอยู่ด้วย รูปปั้นอันใหญ่โตอลังการนี้ มีทั้งพระพุทธรูปปางต่างๆ รูปเทพฮินดู รูปปั้นเล่าเรื่องรามเกียรติ์และ ตำนานพื้นบ้าน รูปปั้นที่แสดงให้เห็นถึงนรก สวรรค์ ผลของการทำความดี ความชั่ว โดยมีจุดมุ่งหมายให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง พุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป และที่น่าทึ่งกว่านั้นก็คือเทวรูปเหล่านี้ล้วนสร้างขึ้นโดยไม่มีการวางแผน หรือเขียนแบบแปลน แต่สร้างขึ้นจากจินตนาการของหลวงปูญญเหลือ เป็นฝีมือของหลวงปู่และศิษยานุศิษย์เพียงไม่กี่คนเท่านั้น

รูปปั้นเทวรูปและพระพุทธรูปในลักษณะต่างๆ สร้างขึ้นโดยช่างพื้นบ้านที่ไม่มีความรู้ความชำนาญในด้านศิลปะ แต่ได้สร้างรูปปั้นออกมาในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน มีความวิจิตรพิสดาร และมีขนาดใหญ่โต จนน่าทึ่งในฝีมือของคน สร้างยิ่งนัก โดยเฉพาะรูปปั้นที่สูงใหญ่และเป็นสัญลักษณ์ของศาลาแก้วกู่ คือ รูปพญานาค 7 เศียร เป็นรูปปั้นเทวรูปปางนาครคกร ซึ่งเป็รูปพญานาคมุจลินท์ได้มาขุดทางให้พระพุทธรเจ้าได้ประทับนั่ง แล้วแผ่พังพานทั้ง 7 เศียร อยู่เบื้องบนเพื่อเป็นการป้องกันภัย พญานาคนั้นเมื่อมองดูแล้วอาจทำให้เกิดความรู้สึกน่าสะพรึงกลัวได้อย่างน่าฉงน ซึ่งได้รับความสนใจจากชาวไทยและ ชาวต่างประเทศเป็นอันมาก

นอกจากนี้ยังมีการสร้างเทวรูปอีกมากมาย ทั้งเล็กและใหญ่ และทั้งขนาดที่สูงถึง 33 เมตร มีทั้งพระพุทธรูปและเทวรูป ถึง 209 ปางด้วยกัน อาทิเช่น รูปปั้นปางพระอิศวร พระอุมาเสวยสุข ปางพระพุทธรเจ้าเสด็จหนีออกบรรพชา ปางทรงศึกษา ที่ธรรมะกับพระฤาษี ปางกามเทพ (คิวบิต) ปางฤาษีแก้วกู่อะธามา ปางพระขันหมาก รูปปั้นเล่าเรื่องต่างๆ ฯลฯ จนถึงปัจจุบันเมื่อรวมรูปปั้นทั้งเล็กใหญ่แล้วว่กันว่ามีไม่น้อยกว่าหลักพัน สิ่งสำคัญที่ทำให้ศาสนสถานแห่งนี้สร้างความประทับใจ ได้อย่างมาก ก็เนื่องมาจากที่ฐานของเทวรูปและรูปปั้นต่างๆ จะมีคำบรรยายจารึกไว้ซึ่งมีทั้งภาษาไทย ภาษาอีสาน และส่วนที่เรียกว่า “ปริศนาธรรม” บางคนนิยมมาเที่ยวชมที่นี้เพราะเหมือนได้มาเที่ยวชมภาพจำลองนรก-สวรรค์ และดินแดนแห่งทุกศาสนา

รูปปั้นเทวรูปและพระพุทธรูปในอิริยาบถต่างๆ ล้วนแล้วแต่แฝงด้วยแนวคิดทางพุทธศาสนาเตือนใจแก่ผู้เยี่ยมชม โดยยึดหลักคำสอนของพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการก่อสร้าง เริ่มตั้งแต่วิภังค์สาร ป่อเกิดแห่งการเกิด แก่ เจ็บ ตายของ ศาลาแก้วกู่จึงถือเป็นสถานที่ซึ่งคล้ายพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งที่แสดงรูปปั้นทางศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่งของหนองคาย

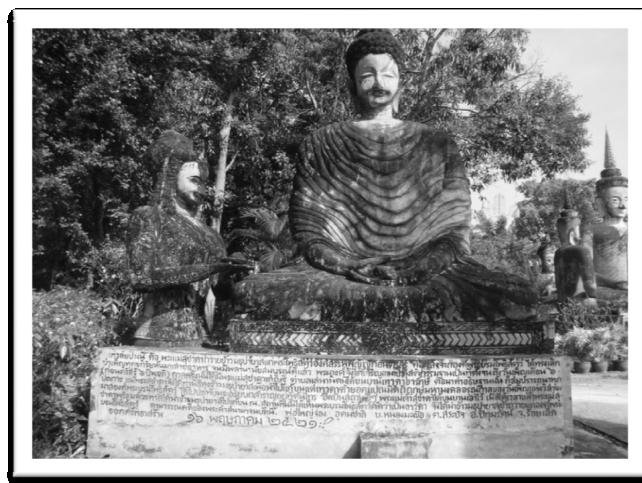
ทั้งนี้ในส่วนของความหมายในรูปปั้นศาลาแก้วกู่ที่ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากคำจารึกที่ฐานรูปปั้นในศาลาแก้วกู่ พร้อมทั้งบันทึกภาพนิ่งและวิดีโอ ซึ่งจะเลือกเฉพาะความหมายที่จารึกไว้ที่ฐานของรูปปั้นต่างๆ เขียนด้วยลายมือลงบนปูนเปียก โดยขยายขนาดตัวอักษรให้ใหญ่ เพื่อทำให้สามารถอ่านได้ง่าย ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำมาแยกเป็นหมวดหมู่ และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ โดยเชื่อมโยงความหมายที่แฝงไว้กับรูปปั้น และจัดแยกประเภทของความหมาย คติธรรม คำสอนต่างๆ ให้เป็นหมวดหมู่ สุดท้ายนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาสรุปในลักษณะเชิงบรรยาย การนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ประกอบภาพ

รูปปั้นในศาลาแก้วกู่จำนวน 141 รูป ได้แฝงความหมายไว้โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านศาสนา ด้านคำสอน และ ด้านวรรณกรรม

ความหมายด้านศาสนาประกอบด้วย พุทธประวัติ เทวประวัติ จำนวน 89 เรื่อง ได้แก่ พระบรมโพธิสัตว์, วัฒนเกียรติกุหบดี, องค์พระมหาอุปคุตเถระพุทธชินราช, พระพรหม พระอินทร์ พระยมภาพ, พระศาสดาเสด็จจำพรรษาในดาวดึงส์, พระสิทธัตถะ ปัจจวัคคีย์และท้าวสักกะเทวราช, พระแม่คงคาเทวี, พระกามเทพ, พระปัจเจกภรณ์แก้วกู่, พระเจ้าปู่อิศวร- พระเจ้าย่อมา, ปางพุทธรูปประสูติ, พระกัจจายณะ, เจ้าชายสิทธัตถะทรงมีพระทัยเบื่อหน่าย, เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จหนีจาก พระราชวัง, เจ้าชายสิทธัตถะตัดเกศพระโมลี, องค์พระแม่กวนอิม, พระเจ้าย่ำสิริมหายาทรงสุบิน, พระสิทธัตถะศึกษาธรรม

ในสำนักของพระอาฬารดาบสกาลามโคตร, ตัณหาเทวี, รากะเทวี, อรดีเทวี, ลวงล้อพระโพธิสัตว์, พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงโปรด พระราหูกุมาร, พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงโปรดพระแม่พิมพ์ยโสธรา, พระสัมมาสัมพุทธเจ้าโปรดอาฬวกยักษ์, พระมลายีเถระ โปรดสัตว์นรกและสวรรค์, พระศาสดาทรงโปรดพระยาช้าง, พระสิวลิมาเถระ (ฉิมพลี), พระศาสดาโปรดพุทธบิดา, พระศาสดา เสด็จห้ามพระญาติ, พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสด็จออกโปรดเวไนยสัตว์, พระทิมเนตร, พระสรพพัญญโคดมพุทธเจ้าทรงแผ่ พระมหาปัญญาคุณ, องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ธรรมเหตุแห่งการดับทุกข์ในความเป็นสัตว์โลก, พระอุมาเทวี, พระศิวะ, พระขันธกุมาร, พระทิมเนตร, สังฆะอสูร, พระกฤษณาวตล, กัจฉปาวตาร, องค์พระศิวะเทพและพระอุมาเทวี, วราหะวตารปราบหริณยะยักษ์, นรสิงหาวตารปราบหิรณยะกษิปปุ, วามะนาวตาร, ปรศุรามาวตารปราบกษัตริย์อรชุน, รามาวตารปราบ ท้าวพระยาราพณ์, พระนารายณ์อวตารเป็นนางอัปสรปราบนทก, พระนารายณ์อวตารเป็นพระกฤษณะปราบพระยาอังษะ, พระสัมมาสัมพุทธเจ้าโปรดนางปฏาจาราเถรี, พระอุบติสสะ (สารีบุตรเถระ) ได้พบพระอัสสสะชิ, พระบรมศาสดาโปรดพระ นางกิสาโคตรมีเถรี, หนุมานพญาวานรทหารเอกของพระนารายณ์, มหาทานปรมัตถะบรมของพระโคดมพุทธเจ้า, พระวิรุฬหก มหาราชจตุโลกบาลทิศใต้, ท้าวพระเวสสุวรรณ (กุมาร), องค์พระยายมราช, พระกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงโปรดพระศรีอริยะ บรมโพธิสัตว์, พระพุทธเจ้าทรงโปรดพระสารีบุตร (อุบติสสะ), พระพุทธเจ้าโปรดพระเขมาเถรี, พระพุทธเจ้าโปรดพระโมคคัลลานะ (โกติละ), พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงโปรดพระอุบลวรรณาเถรี, ท่านท้าวพญาตฤณฐะมหาราชจตุโลกบาลทิศตะวันออก, ท้าววิรูปักเขเป็นพระยานาค, หัวหน้านาคพิภพและเป็นจตุโลกบาลทางทิศใต้, พระพุทธเจ้าทรงโปรดพระรูปันหาเถรี (น้องสาว), พระทิมเนตร, พระตถาคตทรงโปรดพระนันทะสักยะบุตร, พระศาสดาทรงผจญกับนางจิณฺจมาณวิกา, พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรง โปรดยสกุลบุตร, พระราหู, พระสัมมาสัมพุทธเจ้าโปรดองค์พรโคตะมี, พระกัจจายณะเถระ, ปางพระนาคปรก, พระเวสสันดร, พระแม่สุชาดาถวายข้าวมธุปายาสแก่พระโพธิสัตว์, ปญฺจเทวแห่งภูิกานโมกขา, “นโมสาตาศิริยักโข” ปญฺจเทวแห่งภูิกานโมกขา, “ตัสสอสูรินโท” ปญฺจเทวแห่งภูิกานโมกขา, “ภควโตจตุมหาราชา” ปญฺจเทวแห่งภูิกานโมกขา, “อรโหตัสกโกตถา” ปญฺจเทวแห่งภูิกานโมกขา, “สัมมาสัมพุทธัสสาดิมหาพรหมชาติ”, พระศาสดาทรงโปรดคฤลีมาโลกร, พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จโปรดปัญจวัคคีย์ทั้ง 5, พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสวยวิมุตติสุขภายใต้ต้นมุจลินทร์, พระผู้มีพระภาคตรัสรู้แล้วแสดงยมกปฏิหาริย์, พระยามารนำพาพมมารมาผลาญพิธีไม่ให้ พระโพธิสัตว์จะตรัสรู้เป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า, พระสุเมธดาบด, พระรามายณะนารายณ์, พระลักษมณ์, พระโพธิอามตย์มาราธิราช, พระศิริคุตต์ที่ซึ่งชะอสุรินทราหู, พระโพธิอามตย์มาราธิราช, พระศิริคุตต์ที่ซึ่งชะอสุรินทราหู, พระสุเมธดาบด, พระรามายณะ, นารายณ์, พระลักษมณ์, พระโพธิอามตย์มาราธิราช, พระศิริคุตต์ที่ซึ่งชะอสุรินทราหู, พระโพธิอามตย์มาราธิราช, พระศิริคุตต์ และที่ซึ่งชะอสุรินทราหู

ความหมายด้านศาสนา อันได้แก่ พุทธประวัติ เทวประวัติ นั้น ส่วนใหญ่จะมีคำอธิบายในคำจารึกไว้อย่างชัดเจนแล้ว จะอธิบายเพิ่มเติมเพียงเล็กน้อย อาทิเช่น พระแม่สุชาดาถวายข้าวมธุปายาสแก่พระโพธิสัตว์

ภาพที่ 1 พระแม่สุชาดาถวายข้าวมธุปายาสแก่พระโพธิสัตว์

คำจารึกปรากฏดังนี้ เทวาลัยปางนี้คือพระแม่สุชาดาถวายข้าวมธุปายาสแก่พระโพธิสัตว์องค์สรรพพญาก่อนตรัสรู้ คือหลังจากองค์พระบรมโพธิสัตว์ ได้ทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยาหันมาเสวยอาหาร จนมีพลานามัยสมบูรณ์ดีแล้ว พระองค์ จึงได้เจริญอานาสูตกรรมฐานเป็นที่ตั้งจนถึงวันเพ็ญเดือน 6 (ก่อนตรัสรู้ 6 ปีพอดี) กาลครั้งนั้นได้มีพระแม่สุชาดาเศรษฐี ตำบลเสนานิคมได้บนบานเทวดาอารักษ์ ต่อมาคำอธิษฐานนั้น ก็สมปรารถนาทุกประการ แม่พระสุชาดาจึงได้ทำพิธีหุงข้าวมธุปายาส เพื่อนำไปแก้บนแต่เทวดาด้วยอุคตมธุปามีดิถีฤกษ์ยามมงคลของวันเพ็ญแห่งวิสาขมาส องค์พระบรมโพธิสัตว์ ได้ไปประทับ พระอริยบาลสำราญอยู่ที่ต้นไทร ซึ่งเป็นสถานที่ๆ พระแม่เจ้าสุชาดาได้บนบานเอาไว้ เมื่อได้เวลาแล้วพระแม่สุชาดาพร้อมด้วย ทาสีได้นำข้าวมธุปายาสไปแก้บน ณ สถานที่นั้น ได้เห็นพระโพธิสัตว์คิดว่าเป็นเทวดา จึงได้นำข้าวมธุปายาสเข้าถวายแด่องค์ พระบรมโพธิสัตว์ ตามวรรณคดีของพระศาสนาจนบัดนี้

คำจารึกนี้สื่อความหมายด้านพุทธประวัติตามวรรณคดีของพระศาสนา กล่าวถึง นางสุชาดาธิดาของคหบดีผู้หนึ่ง ในหมู่บ้านตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ได้ถวายข้าวมธุปายาสที่หุงด้วยนมโคล้วน เป็นอาหารจำพวกมังสวิรัต ไม่ปนเนื้อ ไม่เจือปลา ใช้สำหรับบวงสรวงเทพเจ้าโดยเฉพาะ ถวายเจ้าชายสิทธิตถะตอนเช้าของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งนางเข้าใจผิดคิดว่า เจ้าชายสิทธิตถะเป็นเทวดา

ความหมายด้านคำสอนประกอบด้วย คำสอน ปรีชาธรรม และคติสอนใจ จำนวน 34 เรื่อง ได้แก่ เทวรูป หน้าประตูทางเข้า, หมาเห่าข้าง, พระยามัจจุราช, อึ่งเห่า, พรหมลิขิต, เทวะสิงค์, อรุ้งคราตุ, กองกรรมกงเกวียน, เทวทูตผู้ชี้ขาดให้เกิด (กัมมุนาวักขณติโลโก), องค์พระดวงวิญญาน, ธรรมศาสนบัญญัติองค์พระมหากษัตริย์, มีกรรมเป็นข้าราชการ, เทวทูตผู้ชี้ขาดความแก่ (กัมมุนาวักขณติโลโก), มีกรรมเป็นนิกบุญ, มีกรรมเป็นพราหมณ์, มีกรรมเป็นนักบวช, มีกรรมเป็นพ่อค้าแม่ค้า, มีกรรมเป็นเศรษฐี, มีกรรมไปทำงาน, เทวทูตผู้ชี้ขาดให้ความเจ็บ (กัมมุนาวักขณติโลโก), มีกรรมกอดกัน, มีกรรมเป็นยาจกขอทาน, ที่แท้ก็ใคร่กระดุกกอดกัน, มีกรรมเป็นคนจน, มีหรือจนก็ไม่พ้นความตาย, เทวทูตผู้ชี้ขาดให้กับความตาย(กัมมุนาวักขณติโลโก), ผู้เหนี่ยวหน่วยสงสารวิญญ์, มีกรรมเป็นเด็กไร้เดียงสา, มีกรรมเป็นหนุ่ม เป็นสาว, มีกรรมรักกัน, มีกรรมตีกัน, มีกรรมเป็นคนแก่, ในที่สุดก็เชิงตะกอนกองฟอน

ความหมายด้านคำสอน อันได้แก่ คำสอน ปรีชาธรรม และคติสอนใจ นั้น ส่วนใหญ่ต้องมีการสืบค้นเพิ่มเติม เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ตีความ อาทิเช่น พระยามัจจุราช

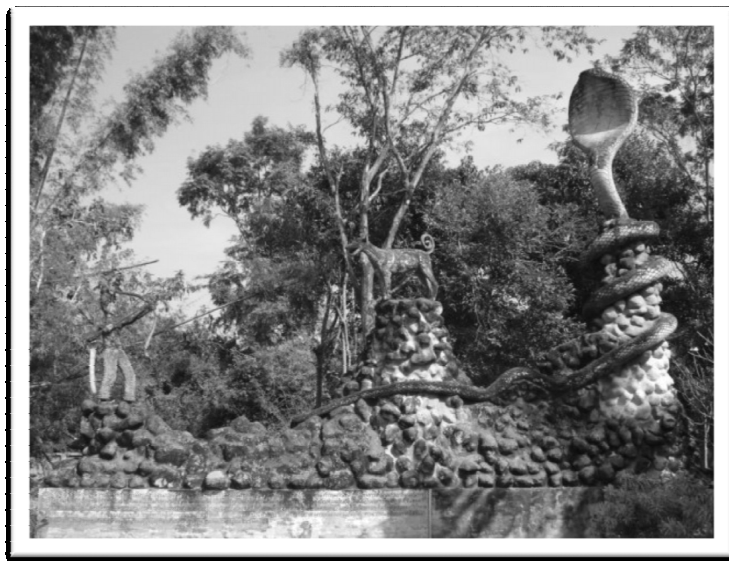
ภาพที่ 2 พระยามัจจุราช

คำจารึกปรากฏดังนี้ เทวาลัยปางนี้คือ ท่านได้ทำความดีเพื่อประกันภัยไว้ก่อนตาย จากพระยามัจจุราชแล้วหรือยัง (เหมือนค้อนกระทบไข่ของพระยามัจจุราชอยู่นี้) ตามวรรณคดีของพุทธธรรม

คำจารึกในรูปปั้นนี้ได้สื่อความหมายด้านปรีชาธรรม เกี่ยวกับหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่สอนให้คนทำความดี ซึ่งการทำความดีเปรียบเสมือนการทำประกันชีวิต จะช่วยคุ้มครองเราได้ ความตายอยู่แค่เงื้อมมือของพระยามัจจุราชที่เอาค้อนมากระทบไข่ เปรียบเหมือนความตายนั่นง่ายตายราวกับไข่ที่ถูกค้อนของพระยามัจจุราชมากระทบก็แตกแล้ว

ความหมายด้านวรรณกรรมประกอบด้วย ตำนานพื้นบ้านอีสาน และวรรณคดีอื่นๆ จำนวน 13 เรื่อง ได้แก่ พระเวทธาตุ (เตโชจนารายณะ), เทวธาตุ (วาโยสุรา), พระเวทธาตุ (ปฐวิจจะพรหม), พระเวทธาตุ (อาโปจะเทวา), พระกามเทพ, ขุนทิงก์ท้าวขุนเณร, สี่โงและสังข์ทอง, สี่โงสังข์ทอง และสินชัย, พระขันธกุมาร, ท่านท้าวพระยากรรมเทวราช, พระเจ้าย่าทวดแอไค (พระอุมาหรือพระสันติ) และหนุมาน

ความหมายด้านวรรณกรรม อันได้แก่ ตำนานพื้นบ้านอีสาน และวรรณคดีอื่นๆ นั้น ส่วนใหญ่ต้องมีการสืบค้นเพิ่มเติม เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ตีความ อาทิเช่น สี่โงสังข์ทอง และสินชัย

ภาพที่ 3 สี่โงสังข์ทอง และสินชัย

คำจารึกปรากฏดังนี้ เทวาลัยปางนี้คือ เรื่องของพระโพธิสัตว์สร้างบารมีตามตำนานอีสาน มีเรื่องนิทานสืบกันมาดังนี้ ภายหลังเมื่อองค์ขัตติยราชบรมกษัตริย์ ท้าวภูมิภันท์ ครองเมืองลาวได้ลักลอบเอาองค์มณฑาเทวี ซึ่งเป็นน้องสาวของพระยาสุทราชนแห่งเมืองเขมรไปในที่ที่สุด พระยาสุทราชนจึงได้ตรัสสั่งให้ไพร่พลออกตามค้นหาเสด็จอา โดยมีสี่โงสังข์ทอง และสินชัย อันเป็นปิยะบุตรเกิดจากองค์จันทาเทวี ออกเดินทางไปด้วยพร้อมด้วยพี่ทั้งหกคนละอุทร แต่บิดาเดียวกัน ในระหว่างทางถึงเมืองท้าวภูมิภันท์ ก็ต้องพบกับอุปสรรคอีกมากมายแห่งกันด่านเอาไว้ ในที่สุดสี่โงสังข์ทองและสินชัยได้เดินทางเข้าถึงด่านงูขวาง หมายสรวง อันเป็นด่านที่สำคัญยิ่ง ก่อนจะถึงปราสาทที่อยู่ของพระยาภูมิภันท์ สินชัยต้องต่อสู้กับด่านนี้ด้วยศรัทธา ด้วยปรีชาสามารถก็ผ่านเข้าไปได้ ตามวรรณคดีของภาคอีสานมาจนบัดนี้

คำจารึกนี้สื่อความหมายด้านวรรณคดีพื้นบ้านอีสาน กล่าวถึง การเดินทางของสี่โงและสินชัยเพื่อไปช่วยอาและต้องต่อสู้กับด่านงูขวาง หมายสรวง

นอกจากนี้ยังมีรูปปั้นบางส่วนที่แฝงด้วยความหมายที่มี 2 ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนาและวรรณกรรม จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ พระเจ้าปู่ศรีสุทโธทนะ และพระนารายณ์บรมหิณธุ ความหมายด้านคำสอนและวรรณกรรมจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ ราหูกินจันทร์ หรือสุรย์คราส, ผู้มีกรรมต้องแก้กันมาเกิด (ปู่สังกะสา ย่าสังกะสี) และหนานบุญของพระยาจิตราช

ความหมายที่มีทั้งด้านศาสนา วรรณกรรม และคำสอน รวมกันนั้น ส่วนใหญ่ต้องมีการสืบค้นเพิ่มเติม เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ตีความ อาทิเช่น ราหูกินจันทร์ หรือสุรย์คราส

ภาพที่ 4 ราหูกินจันทร์ หรือสุริยคราส

คำจารึกปรากฏดังนี้ เทวาลัยปางนี้คือราหูกินจันทร์และสุริยคราส “คำคม” แสงหึ่งห้อยหรือจะเทียบกับแสงดาวที่พราระยับ หมู่แสงดาวที่พราระยับอยู่บนฟ้า หรือจะเทียบแสงเดือนที่นวลใยในนภา แสงเดือนสีนวลสดใสในท้องฟ้า ไหนจะเทียบแสงสุริยาที่ทิวได้ แสงสุริยาที่วาวร้อนแดดแผดเผาทั่วโลก ยังมีทิวพระยาราหูที่ดับแสงแดดเผาให้เยือกเย็นมัวมืดลงได้! อย่าคิดว่าเราจะได้ดีกว่าคนทั่วโลก ดังสมญานามว่าคนดีไม่มีคนเดียวในโลก

(ให้อ่านเป็นภาษาอีสาน) ฟังเด้อเมืองอีสานเฮานี้ สาวผู้ดีบ่มีชู้ ธรณีบ่ออกแตกตายสือ ตาแฮกบ่มีโป๊ะหมกพร้า เมืองบ้านสีหล่มหลวงแท้แหล่ว ไอ้น้อ! อันประเพณีเมืองอีสาน เพิ่นหากเป็นลายต่าง ตาแฮกบ่สมไก่อ้มมเกลี้ยงบ่อเสวยแท้ได้ ตั้งแต่กบอยู่ดิน เพิ่นยังขึ้นกินตาเว็น กบอยู่ไฮ อยู่นา เพิ่นยังขึ้นกินเดือนอยู่เทิงฟ้าได้ คือจั่งไม่ลำเดียวมันล่อมฮั่วบ่อควยดินแม่นไฟบ่อพร้อม เมืองบ้านบ่อฮุ้งเฮืองแท้แหล่ว “คนทุกข่อยากเป็นเศรษฐี”คนมียากเป็นหยัง !

คำจารึกในรูปปั้นนี้ได้สื่อความหมายด้านคำคม กล่าวถึง แสงหึ่งห้อยที่ไม่อาจเทียบได้กับแสงดาว แสงดาวก็ไม่อาจเทียบได้กับแสงเดือน แสงเดือนก็ไม่อาจเทียบได้กับแสงสุริยา แต่แสงสุริยาที่ส่องแสงแผดเผาทั่วโลกก็ยังมัวมืดเพราะพระยาราหู ซึ่งหมายถึงคนดีไม่ได้มีคนเดียวในโลกและยังสื่อความหมายด้านผลบุญอีสาน ซึ่งมีความหมายว่า เมืองอีสานของเราเนี่ย สาวสวยไม่มีขายมาเกี่ยว ธรณีสือกแตก อันคนดีเขาบ่ดีมาแต่เกิด อันคนชั่วก็ไม่ได้เกิดจากท้องหมา อันคนเรากินมะพร้าวแล้วหลงเหลือไว้แต่กะลา กบที่อยู่ร่อยู่นายังสามารถขึ้นไปกินเดือนบนท้องฟ้าได้

หลวงปู่บุญเหลือ สุริรัตน์ (2538) ได้เล่าถึงราหูกินจันทร์ หรือสุริยคราสตามวรรณคดีของโลกธาตุว่า ท่านท้าวหส์วไสยเป็นผู้ที่มีทรัพย์สินเงินทองมากมาย และยังมีบุตรชายอีกสามคน คนโตเมื่อในอดีตคือพระอาทิตย์ คนกลางในอดีตคือพระจันทร์ คนเล็กในอดีตคือพระราหู ต่อมาไม่นานท่านท้าวหส์วไสยก็ตายด้วยโรคชรา ส่วนบุตรทั้งสามคน ก็ไปนิมนต์พระมาทำบุญให้บิดา พอในตอนเช้าก็จะมีการใส่บาตร ส่วนพี่ชายคนโตก็คว่าได้ขันทองคำใส่ช้วนนำมาใส่บาตรแล้วจึงกล่าวคำอธิษฐานต่างๆ ว่าด้วยอานิสสงฆ์ผลบุญในการใส่บาตร จงส่งผลให้ได้ไปเกิดเป็นพระอาทิตย์ ส่วนคนกลางคว่าขันเงินใส่ช้วนนำใส่บาตรแล้วกล่าวคำอธิษฐานต่างๆ ด้วยอานิสสงฆ์ผลบุญในการใส่บาตร จงส่งผลให้ได้ไปเกิดเป็นพระจันทร์ให้มีหน้าที่ส่องแสงสว่างในเวลากลางคืน เมื่อน้องคนสุดท้องได้ยินเช่นนั้นก็มีศรัทธาใจ จึงได้ไปคว่าเอากระบุงใส่ช้วนใส่บาตร แล้วอธิษฐานต่างๆ เช่นกัน ขอให้ได้เกิดเป็นพี่ชายใหญ่กว่าพระอาทิตย์และพระจันทร์ ตอนนั้นทุกคนในที่นั้นก็ไม่มีใครจะสนใจนัก ต่อมาจนกระทั่งสามคนพี่น้องนี้ ถึงยามแก่ชราและตายไปในที่สุด พี่ชายคนโตก็ได้ไปเกิดเป็นพระอาทิตย์ คนกลางไปเกิดเป็นพระจันทร์ ส่วนคนเล็กก็ได้ไปเกิดเป็นพระราหูสมปรารถนา ดังนั้นจึงเป็นมูลเหตุแห่งชาติเวร ในเรื่องพระอาทิตย์ พระจันทร์ จึงเป็นศัตรูกับพระราหู โดยตลอดมา ปัจจุบันนี้เราเรียกว่าจันทร์ปราศหรือภาษาชาวบ้านเรียกว่ากบกินเดือน พระราหูก็จะผูกพยาบาทพระอาทิตย์ พระจันทร์ตลอดมา

รูปปั้นในศาลาแก้วกู่จำนวน 141 รูป ได้แฝงความหมายไว้โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านศาสนา ด้านคำสอน และด้านวรรณกรรม ด้านศาสนาประกอบด้วยความหมายที่เป็นพุทธประวัติ เทวประวัติ จำนวน 89 เรื่อง ด้านคำสอนประกอบด้วยคำสอน ปรีชาธรรม และคติสอนใจ จำนวน 34 เรื่อง ด้านวรรณกรรมประกอบด้วย ตำนานพื้นบ้านอีสาน และวรรณคดีอื่นจำนวน 13 เรื่อง นอกจากนี้มีรูปปั้นบางส่วนที่แฝงด้วยความหมายทั้ง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนาและวรรณกรรม จำนวน 2 เรื่อง ความหมายด้านคำสอนและวรรณกรรมจำนวน 3 เรื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยความหมายในรูปปั้นศาลาแก้วกู่ ข้อมูลด้านเอกสารมีอยู่น้อยมาก ทำให้ยากต่อการศึกษารวบรวมเนื่องจากหลงปญฺญเหลือ สุริรัตนผู้สร้างศาลาแก้วกู่ได้เสียชีวิตเมื่อปี พ.ศ.2539 การสอบถามหรือสัมภาษณ์ผู้ที่ดูแลศาลาแก้วกู่ในปัจจุบันจึงเป็นแค่ข้อมูลทั่วไป ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการศึกษาจากหลายแหล่ง ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่ามีความหมายที่เกี่ยวข้องกับทางด้านศาสนาเป็นส่วนใหญ่เมื่อเทียบจากจำนวนความหมายในรูปปั้นศาลาแก้วกู่ทั้งหมด นับเป็นกุศโลบายที่ชาญฉลาดของการสร้างรูปปั้นที่แฝงความรู้คำสอนเอาไว้ในรูปปั้นด้วย ทั้งนี้เพราะการศึกษาทางด้านศาสนาจะต้องเป็นผู้ที่มีความสนใจอย่างแท้จริงและใช้เวลาพอสมควรในการศึกษา แต่ที่ศาลาแก้วกู่แห่งนี้กลับสามารถศึกษาภาพรวมของพุทธประวัติ เทวประวัติ คติธรรมคำสอน รวมถึงวรรณกรรมพื้นบ้านเอาไว้ได้อย่างย่อโดยใช้เวลาไม่นานนัก ตามที่ ชุมพร ไวยพัฒน์ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวไว้ว่า หลวงปญฺญเหลือได้ตั้งสัจจะปณิธานไว้ว่า จะสร้างเป็นสถานศึกษาวรรณกรรม ศิลปกรรม และเป็นที่ศึกษาบำเพ็ญธรรมของทุกคน ทุกวันทุกวัย

รูปปั้นเทวรูปแห่งศาลาแก้วกู่้นนอกจากจะทำให้ผู้ที่ได้พบเห็นรู้สึกทั้งในรูปแบบที่มีความวิจิตรพิสดารและความใหญ่โตมหึมาแล้ว ยังแฝงไว้ด้วยคติธรรมคำสอนมากมาย จนนับได้ว่าเป็นมรดกอันล้ำค่า เป็นศาสนสถานเพียงแห่งเดียวในโลกที่กว่าได้ทีได้รับการกล่าวขานว่า “เมืองอมตะแก้วกู่มหานิพพาน หรือดินแดนแห่งการหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง” ถือเป็นความภาคภูมิใจของคนไทยทุกคน สมควรอย่างยิ่งที่จะให้ทุกคนได้ศึกษา และนำไปยึดถือปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการครองชีวิตให้อยู่ในความดีงาม ดังที่หลวงปญฺญเหลือ สุริรัตน (ม.ป.ป.) ได้กล่าวไว้ว่า ก่อนจะเข้าสู่ความดี ก็ต้องผ่านความชั่วให้ได้เสียก่อนจึงจะเป็นคนดีได้ คนดีมีที่ไหนคนชั่วก็มีที่นั่น มีนักปราชญ์ยอมมีคนพาล คนพาลก็คือคนที่ขาดคุณธรรม คุณธรรมมีประจำใจบุคคลผู้ใดแล้วบุคคลผู้นั้นจะต้องมีดวงตาเห็นธรรม คำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าใดไม่มากนักน้อยจะเห็นลางยศ ฐานันดรศักดิ์ไม่สำคัญไปกว่าธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ได้เลย การเข้าถึงธรรมของพระพุทธเจ้าจะต้องผ่านความขอกขำทนให้คนอื่นโหลกสับไปต่างๆ นานา จะได้ยินเสียงนินทา กลายเป็นเสียงดนตรีโหรีไปพาทยไปเลย ละทิ้งซึ่งความโลภ โกรธ หลง ถ้าหากไม่ทิ้งความโลภ โกรธ หลง เราก็กลายเป็นคนโง่จมอยู่ในโลกนี้ แต่เราก็อยากจะมีธรรมอันสิ้นทุกข์ให้สิ้นไปจากตัวเรา การที่เราจะเข้าถึงพุทธธรรมนั้น บุคคลผู้นั้นจะต้องเชื่อภูมิหรือตั้งภูมิไว้ให้ใหญ่ที่สุด ให้ภูมิของเราใหญ่กว่าโลก โกรธ หลง ใหญ่กว่ากิเลส ตัณหา อวิชชา ราคะทั้งหลายทั้งปวง จนไม่ให้ความยึดมั่นถือมั่นใดๆ ที่เกิดจากจิตแล้ว จิตของเราก็ไม่มีอะไรกรงรั้งอยู่ในจิต ต้องให้จิตสะอาดปราศจากตัณหาใดๆ เข้ามาเปราะเปื้อนจิตแล้ว จิตเลื่อมใสศรัทธาในพุทธธรรมศรัทธาเกิดแล้วเราก็มีตาปัญญาตามต่อ สามารถจะมองเห็นจิตของเราสะอาดส่องแสง สามารถเห็นในที่สูงที่ต่ำได้ จะมองเห็นไปว่าพระพุทธองค์อยู่ที่จิตของเราแล้ว พระพุทธองค์ไม่ได้อยู่จิตของเราที่มีอุเบกขาธรรมเกิดขึ้นกับจิตแล้วเราจะเดินเข้าพระนิพพานได้ โดยปัจจัยตั้งเวรตีบโพธิ์วิญญูหิตได้อย่างง่ายดาย” สอดคล้องกับ ขานนท์ ไชยทองดี (2552) ซึ่งได้ศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องคติโลกคติธรรมเพื่อให้ซึมซาบในเนื้อหาที่ทรงคุณค่าอันมาจากนิยายทั้ง 5 ในคัมภีร์พระไตรปิฎก และจารีตอีสานโบราณ คือ คองสิบสี่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนช่วยหล่อหลอมขัดเกลาผู้คนอีสานให้เป็นคนดี วรรณกรรมอีสานเรื่องนี้ได้ให้โครงสร้างของพระสูตรตันตปิฎก พร้อมกับปรับเนื้อหาจากนิยายต่างๆ ในพระไตรปิฎกมาประพันธ์เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นอย่างย่อๆ มีสารัตถสำคัญเพื่อสื่อสารด้วยการเทศนาเล่านิทานเป็นข้อห้าม ข้อเขล้า ทั้งได้แสดงออกถึงจิตรกรรมเป็นคติในการดำเนินชีวิต เป็นผลให้สังคมอีสานเป็นสังคมที่มีแต่ความดีงามดังที่ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (อ้วน ติสโส) ได้ให้สมัญญาภาคอีสานว่า “ดินแดนแห่งคนดี” (สุภณ สมจิตศรีปัญญา, 2550) เช่นเดียวกับงานวิจัยของ พระครูศรีปริยัติมงคล สิริมงคล (2547) ได้ศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ ไบลานอีสาน : เรื่องธรรมดาสอนโลก วรรณกรรมกับสังคมมนุษย์เป็นสิ่งที่ใกล้ชิดกันจนเกือบจะแยกออกจากกันไม่ได้ เพราะวรรณกรรมจะสะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่และค่านิยมในอดีตตลอดวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในสังคมนั้นๆ วรรณกรรมเรื่องธรรมดาสอนโลก มีลักษณะเนื้อหาเป็นวรรณกรรมประเภทคำสอนมุ่งสอนชาวบ้านทั่วไปให้รู้หลักการประพฤติปฏิบัติตน เช่น หลักการครองชีพ หลักความสัมพันธ์ของมนุษย์ หลักการศึกษา และหลักเศรษฐกิจเป็นต้น ในการดำเนินชีวิตประจำวันคำสอนที่ปรากฏในเรื่องธรรมดาสอนโลกเป็นสิ่งที่นำมาใช้สอนโดยตรง เพราะคำสอนเป็นถ้อยคำที่ไพเราะมีเนื้อหาเป็นคติสอนใจ

ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อความคิดทางศาสนา หรือ การชี้แนะวัตรปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควรแก่ผู้คนในสังคม ผู้ที่นำมาใช้สอน คือ พระผู้อาวุโส และพ่อแม่ นำมาสอนบุคคลได้หลายระดับ เช่น เด็ก หนุ่มสาว คนแก่ ผู้ปกครอง และคำสอนเหล่านี้สามารถนำมาสอนได้หลายสถานการณ์เพราะคำสอนมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ มากมาย เช่น การทำมาหากิน การปกครอง การศึกษา การครองเรือน การคบหาสมาคม ความประมาทและความไม่ประมาท เป็นต้น เนื้อหาคำสอนนี้ จะเน้นให้ผู้คนให้มีความรัก ความสามัคคี อดทนต่อทุกข์ ไม่เป็นคนลืมหืมบุญคุณคนอื่น คำสอนเหล่านี้จะเป็นสิ่งคอยเตือนสติให้คนเราไม่ประมาท ในชีวิตคำสอนในทางพระพุทธศาสนาคบหาทบทวนในเรื่องคำสอนอบรมให้ข้อคิดเตือนใจในเชิงให้ข้อคิดกับประชาชนทั่วไป ในสังคมนั้นมีคนหลายระดับ ซึ่งมีความแตกต่างกันตามเพศ วัย ฐานะ ถึงแม้คนจะมีความหลากหลายและแตกต่างกันก็ตาม คำสอนก็ยังมียุทธศาสตร์ที่สามารถนำมาใช้ในเชิงสั่งสอนคนในสังคมนั้นได้หลายกลุ่ม เช่น กลุ่มผู้ปกครองก็มีทศพิธราชธรรม กลุ่มผู้นำครอบครัว ก็มีพรหมวิหารธรรม กลุ่มคนทำงาน ก็มีหลักศีล 5 เป็นหลักให้ประพฤติปฏิบัติตนไปในทางที่ถูกต้อง ซึ่งผู้ที่เชื่อฟังและปฏิบัติตามทำให้ได้รับความสุขความสำเร็จในด้านการงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน

ศาลาแก้วกู่ นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลคนทั่วไปแล้ว ยังจะให้ประโยชน์โดยเฉพาะกับนักประวัติศาสตร์ศิลป์และผู้เชี่ยวชาญทางด้านประติมากรรมทั้งหลาย ศาลาแก้วกู่จึงนับเป็นภูมิปัญญาของคนไทยในการใช้กลยุทธ์แบบแฝงคติธรรม คำสอนไว้ในรูปปั้นเพื่อเป็นสื่อสอนให้รู้ผลของการทำดี ผลของการทำชั่ว ตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา และเป็นสถานที่ศึกษา พุทธประวัติ เทวประวัติ เป็นสถานที่เก็บรักษาวัตถุโบราณอันเป็นสมบัติของชาวพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นสมบัติอันล้ำค่าของชาวไทยทุกคน

ข้อเสนอแนะ

ศาลาแก้วกู่ นับเป็นศาสนสถานที่ผู้คนแวะเวียนมาเที่ยวชมไม่ได้ขาด หากแต่คุณค่าสำคัญซึ่งอยู่ที่ความหมายที่แฝงอยู่ในรูปปั้นเหล่านั้นต่างหากที่ผู้วิจัยต้องการให้ทุกคนได้มีเวลาศึกษาและทำความเข้าใจถึงสิ่งที่หลงปู่บุญเหลือได้มอบให้กับเรา ความหมายที่แฝงในรูปปั้นศาลาแก้วกู่เป็นมรดกล้ำค่าของชาวอีสาน สมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการเผยแพร่ ทั้งนี้เพื่อให้ผลการศึกษามีประโยชน์มากยิ่งขึ้น ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติ ความหมายในรูปปั้นศาลาแก้วกู่ผู้วิจัยได้จัดรวบรวมในรูปแบบของหนังสือเล่มเล็ก และจัดทำวีดิทัศน์ ซึ่งได้นำไปจดลิขสิทธิ์แล้วเพื่อนำไปใช้เผยแพร่ต่อไป นอกจากนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรได้มีการจัดตั้งให้ศาลาแก้วกู่เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียน นักศึกษา โดยครูสามารถใช้สถานที่นี้เป็นสื่อสอนพุทธประวัติ คติธรรมคำสอนให้กับเด็กได้ไม่ยาก เนื่องจากมีรูปปั้นที่จิตรพิสดารมากมาย หลากหลายซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจเด็กอยู่แล้ว
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพการท่องเที่ยวศาลาแก้วกู่ เนื่องจากผู้วิจัยพบว่าการเดินชมรูปปั้นในศาลาแก้วกู่มีพื้นที่ค่อนข้างกว้าง ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มาศึกษา นอกจากจะเหนื่อยล้าจากการเดินแล้ว สภาพอากาศที่ร้อนก็มีส่วนทำให้การเดินชมได้ไม่ทั่วถึงและเป็นการเดินผ่านเท่านั้น จึงทำให้ไม่ได้รับประโยชน์จากการมาเยี่ยมชมมากนัก ทั้งนี้หากมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถให้คำแนะนำปรึกษา ก็น่าจะทำให้ศาลาแก้วกู่แห่งนี้ได้รับการเผยแพร่ไปอีกมาก
3. ข้อมูลด้านความหมาย คติธรรมคำสอนที่ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมไว้นี้ หากได้รับการแปลเป็นภาษาต่างประเทศ ก็จะเกิดประโยชน์ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อีกด้วย เนื่องจากผู้วิจัยพบว่านอกจากนักท่องเที่ยวชาวไทยแล้วยังมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศได้เข้ามาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมากเช่นกัน
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะได้ประชาสัมพันธ์ถึงสำคัญของความหมาย คติธรรมคำสอนที่แฝงไว้ในรูปปั้นศาลาแก้วกู่ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปหรือผู้ที่สนใจศึกษาความหมาย คติธรรมคำสอนที่แฝงไว้ในรูปปั้นศาลาแก้วกู่แห่งนี้ นอกเหนือจากการเที่ยวชมเพียงแค่ความใหญ่โตจิตรพิสดารของรูปปั้นแต่เพียงเท่านั้น

ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญในการที่จะศึกษารวบรวมความหมาย คติธรรมคำสอนหรือปรีชาธรรมที่แฝงอยู่ในรูปปั้นแห่งศาลาแก้วกู่ นี้ อาจเป็นหนทางหนึ่งเพื่อจะได้มีการเผยแพร่ออกไปให้ความหมาย คติธรรมคำสอนเหล่านี้ได้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้งเป็นการชักจูงให้คนไทยได้เกิดความรักภูมิใจ เกิดความรัก ความหวงแหน และเห็นคุณค่าของมรดกอันล้ำค่านี้ รวมถึงได้มีการอนุรักษ์และสืบทอดให้คงอยู่คู่คนไทยสืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชานนท์ ไชยทองดี. (2552). การวิเคราะห์วรรณกรรมอีสานเรื่องคติโลกคติธรรม. วารสารมหาวิทยาลัย ราชภัฏมหาสารคาม, 3(2) 21-31.
- ชุมพร ไชยพัฒน์. (ม.ป.ป.). หนังสือชีวประวัติ ปฏิปทา หลวงปู่บุญเหลือ สุริรัตน์. พิมพ์ครั้งที่ 2. หนองคาย: โรงพิมพ์มิตรไทย หนองคาย.
- ถิรนนท์ เหลืองอ่อน. (ม.ป.ป.). ศาลาแก้วกู่. หนองคาย: สำนักพุทธมามกะสมาคม จังหวัดหนองคาย.
- ไทยโพสต์. พรหมลิขิต. ค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2553, จาก <http://www.thaipost.net/sunday/140210/17901>
- นงคราญ สุขสม. คุญเพื่องเรื่องสิ่งศักดิ์. ค้นเมื่อ 2 เมษายน 2553, จาก <http://www.siamsouth.com/smf/index.php?topic=21451.0>
- บุญเหลือ สุริรัตน์. (ม.ป.ป.). ศาลาแก้วกู่ ประวัติสถานที่ พุทธรูป เทวรูป. พิมพ์ครั้งที่ 2. หนองคาย: โรงพิมพ์มิตรไทยหนองคาย.
- ปรีชา พิณทอง. (2552). สังคีตศิลป์. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- แปลก สนธิรักษ์. เมืองกายะนคร. ค้นเมื่อ 2 เมษายน 2551, จาก <http://www.dhammadjak.net/board/viewtopic.php?t=4988>
- พระครูเกษมธรรมทัต (สุศักดิ์ เขมรสี). วิปัสสนาภูมิที่ 4 (อินทรีย์ 22). ค้นเมื่อ 21 สิงหาคม 2549, จาก <http://www.dhammadjak.net/forums/>
- พระครูศรีปริยัติมงคล สิริมงคล. (2547). การศึกษาเชิงวิเคราะห์คำสอนเรื่องคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ ไบลานอีสาน : เรื่องธรรมดาสนโลก. [ม.ป.ท.]: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอภิธรรมออนไลน์. วิสุทธิ7. ค้นเมื่อ 8 กันยายน 2551, จาก <http://www.abhidhamonline.org/aphi/p9/067.htm>,
- มหาวิทยาลัยศรีปทุม. ขุนทิง (ขุนเทือง). ค้นเมื่อ 13 เมษายน 2552, จาก <http://blog.spu.ac.th/print.php?id=9133>
- มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. อักษรธรรม. ค้นเมื่อ 2 เมษายน 2552, จาก <http://www.lib.ubu.ac.th/bailan/abstract.html>
- โรงเรียนปริยัติธรรมศรีวิชัย. นาม – อพยัคฆ์. ค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2553, จาก <http://www.kiriwong.net/kiriwongvitaya/balee02.htm>,
- วรมหา. ศาสนาพราหมณ์ พระพุทธศาสนานิกายมหายาน พุทธศาสนานิกายเถรวาท. ค้นเมื่อ 22 กันยายน 2552, จาก <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=warramutra&month=07-2008&date=06&group=7&gblog=58>
- วชิรญาณวโรส. (2521). สมเด็จพระสมณเจ้ากรมพระยา. พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม 1. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วิบูลย์ สัศวรณ. (2535). ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บ้านหนังสือ อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ปจำกัด.
- _____. (2544). มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ดันอ้อ.
- _____. ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะและศาสนา. ค้นเมื่อ 16 กันยายน 2552, จาก <http://www.dhammadjak.net/board/viewtopic.php?t=13812>
- วิศณุ ทรัพย์สุวรรณ. (2549). จากสยามสู่ความเป็นไทย. กรุงเทพฯ: บริษัทไพลินบุ๊กเนตจำกัด.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. อวตารของพระนารายณ์. ค้นเมื่อ 18 กรกฎาคม 2552, จาก <http://th.answers.yahoo.com/question/index?qid=20100128082712AA19bkV>
- วุฒิ อ่อนสมกิจ. (2547, ธันวาคม). พระกาลกีนคน. นิตยสาร “ธรรมจักร”. 89(3).
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2540). นวโกวาท. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สยามรัฐ. พระไตรปิฎกฉบับออนไลน์. ค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2552, จาก http://www.84000.org/tipitaka/pitaka_item/v.php?B=10&A=6257&Z=6764&pagebreak=0
- สุภณ สมจิตศรีปัญญา. (2550). วาทกรรมจากวรรณกรรมสท้อนต่อการสร้างทุนทางวัฒนธรรมในภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เสน่ห์ ธารรัตน์สุภะดี. (2543). พุทธประวัติ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อานวยสาสน์.
- สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ศาลาแก้วกู่. ค้นเมื่อ 30 มีนาคม 2552 จาก http://www.lib.ru.ac.th/journal/nongkhai/nongkhai_sarakaewkoo.html
- อรุณ กุณนท. (2543). องค์เทพเทวี. กรุงเทพฯ: บริษัทไพลินบุ๊กเนตจำกัด.